

Şeyh Vefâ ve Vakıfları Hakkında Yeni Bir Belge

İsmail E. Erünsal*

The Deed of the Shaykh Vefâ Pious Foundation.

This article presents the newly discovered deed of the Shaykh Vefa Foundation along with its translation. The article also tries to indicate the degree to which the earlier information about this subject has been extended. It begins with a review of the already available literature. Except for a small monograph, there have been no studies expressly done about Shaykh Muslihüddin İbnü'l-Vefa, better known as Shaykh Vefa, who was one of the shaykhs during the reign of Sultan Mehmet II and a shaykh of the *Zeyniyye* Süfî order. Although some works about Süfî orders and architecture have briefly mentioned him, what has been written has not exceeded more than a few lines. The studies done up to this time have, with slight variations, been based on the same sources, that is, several biographical works such as the *Şekayık* and *Nefehatü'l-Üns*, the deed of Mehmed II's pious foundations which includes a few lines about the Shaykh Vefa Mosque, and a brief record in the Istanbul waqf registration books of 953. Thus, this article brings to light a new source of information.

Fatih devri meşayihinden, daha ziyade Şeyh Vefâ olarak bilinen Muslihüddin İbnü'l-Vefâ hakkında küçük bir monografi yazılmış, tarikatler ve mimari eserlerle ilgili eserlerde de Zeyniyye meşayihinden olması ve İstanbul'da bazı eserlerinin bulunmasından dolayı kendisine kısaca temas edilmiştir. Ancak şimdiye kadar ortaya konulanlar *Şekayık* ve *Nefehatü'l-Üns* gibi birkaç biyografik esere ve Fatih vakfiyesindeki Şeyh Vefâ Camii ile ilgili birkaç satırlık bir bilgiyle 953 tarihli İstanbul vakıfları tahrir defterindeki bir kayda dayanmaktadır. Yapılan çalışmalarda küçük farklılıklarla aynı bilgilerin tekrar edildiğini görüyoruz.

* Prof. Dr. İsmail E. Erünsal, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arşivcilik Bölümü. Bu makalenin te'lifi sırasında görüşlerinden yararlandığım Prof. Dr. Mehmet İpşirli'ye, vakfiyenin Arapça metninin te'sis ve tercümesinde yardımlarını gördüğüm değerli meslektaşlarım Doç. Dr. İbrahim Dakuki, Doç. Dr. Hulusi Kılıç ve Cemil Akpınar'a, vakfiyenin Arapça metnini dizen Coşkun Yıldırım Türk'e teşekkür ederim.

Bu konuda ilk araştırmayı yapan ve küçük bir monografi yazan Türk ve İslam Eserleri Müzesi müdürlerinden merhum Abdülkadir Erdoğan, Şeyh Vefâ ile ilgili klasik kaynaklarda mevcut bütün bilgileri derlemiş, Fatih vakfiyesindeki bilgileri aktarmıştır.¹ Merhum Ekrem Hakkı Ayverdi de Şeyh Vefâ'nın İstanbul'daki hayratından bahsederken A. Erdoğan'ın verdiği bilgileri tekrarlamış² ancak Ömer Lütfi Barkan'la müştereken neşrettikleri 953 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri'ndeki³ bu konuyla ilgili kaydı da nakletmiş ve bu kaydın ortaya koyduğu yeni bilgileri değerlendirmiştir. Bugün mevcut olmayan Şeyh Vefâ medresesi dolayısıyla Aydın Yüksel konuya kısaca temas etmiştir.⁴ İstanbul tekkeleriyle ilgili önemli ve değerli bir çalışma yapan Baha Tanman, eserinin Şeyh Vefâ tekkesi bölümünde tekkenin tarihçesini verirken daha önce ortaya konulan bilgilerin bir tenkidini yapmış ve kaynakların verdiği malumatı değerlendirmiştir.⁵ Mustafa Kara da, Abdülatif Kudsi'nin müridi olması dolayısıyla Şeyh Vefâ'dan, biyografik kaynaklardaki bilgileri özetleyerek kısaca bahsetmiştir.⁶

Bugüne kadar yapılan araştırmalarda her nedense Şeyh Vefâ'nın muâsırı Tursun Bey'in bu konuda verdiği bilgiyle Şeyh Vefâ'nın evkafıyla ilgili bir belgenin araştırmacıların dikkatini çekmediğini görmekteyiz. Bilindiği gibi Tursun Bey, Fatih ve Bâyezid dönemlerinde yaşamış ve genellikle görgü şahidi olduğu hadiseleri eserinde nakletmiştir. Tursun Bey'in *Tarih-i Ebu'l-Feth*'inde verdiği birkaç satırlık malumat, Şeyh Vefâ hakkındaki bilinen en eski kayıttır. Tursun Bey, İstanbul'un fetihten sonraki imarından bahsederken Fatih Sultan Mehmed'in Şeyh Vefâ için yaptırdığı hayratından şöyle söz etmektedir:

“Ve Pâdişâh-ı İslamuñ ehlu'llâh tâ'ifesine i'tikadı râsih olduğundan câmi'-i fezâ'il meşâyihü'l-mütekaddimîn ve'l-müte'ahhirîn Şeyh Vefâ-zâde -zâdehu'llâhu kerâmeten ve 'ilmen- hazretleriniñ huzurına münâsib ve derişler için ki *ricâlün lâ-tülhihim ticâretün ve-lâ-bey'ün an-zikri'llâhi* anlaruñ vasfidur huzur ile meşğûl olacaklayın savâmi' ü hammâm tertib idiverdi.”⁷

Şeyh Vefâ konusundaki belgeden de bugüne kadar yararlanılamamıştır. Şer'i Siciller Arşivi'ndeki bu belgeden Osmanlı vakıf kütüphaneleri ile ilgili çalışmamda Şeyh Vefâ kütüphanesinden söz ederken şöyle bahsetmişim:⁸

-
- 1 Abdülkadir Erdoğan, *Fatih Mehmed Devrinde İstanbul'da Bir Türk Mütedefkiri: Şeyh Vefa, Hayatı ve Eserleri*, Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul 1941.
 - 2 Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri (855-886/ 1451-1481)*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1973, s. 502-6.
 - 3 Ömer Lütfi Barkan-Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1970, s. 159.
 - 4 İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bâyezid, Yavuz Selim Devri (886-926/1481-1520)*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1983, s. 294.
 - 5 M. Baha Tanman, *İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri, Tipoloji Denemeleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1990, s. 9-17.
 - 6 Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler 1*, Uludağ Yayınları, Bursa 1990, s.100-1
 - 7 Tursun Bey, *Tarih-i Ebu'l-Feth*, hazırlayan Mertol Tulum, İstanbul Fetih Cemiyeti yayınları, no.74, İstanbul 1977, s. 74-5.
 - 8 İsmail E. Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II: Kuruluştan Tanzimata Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, no. 22, Ankara 1988, s. 28-9.

Fâtih devri meşâyihinden Şeyh Vefâ diye tanınan Muslihiddin Mustafa için inşa edilen külliye de kütüphane bulunduğu *İstanbul Vakıfları Tahrir Defterindeki* bir vakıf kaydı dolayısıyla bilinmekteydi.⁹ 919 Receb/1513 Eylül tarihinde düzenlenen bu vakıf kaydına göre zâviyede ciltli ve ciltsiz kitaplar bulunmakta ve bu kitapların muhafazasıyla görevli hâfız-ı kütübe de günlük bir akçe ücret verilmekteydi. Fakat bu kayda esas olan vakfiyenin II. Bâyezid devrinde düzenlenmiş olması, kütüphanenin kurulduğu devri tesbitte güçlük çıkarmaktaydı. İstanbul Şer'î Sicilleri'nde bulunan bir vesika bu konudaki tereddütleri giderdiği gibi, kütüphane hakkındaki bilgimizi de zenginleştirmektedir.¹⁰ II. Bâyezid devrinde, vakıfları teftişe me'mur edilen Mevlânâ Alâaddin'in hazırladığı bu Arapça hüccete göre Şeyh Vefâ'nın vakıflarının tasdikli bir vakfiyesi bulunmadığından, devrin padişahu vakfın durumunun tesbit edilip işler hale getirilmesini emretmiştir. Bunun üzerine Mevlânâ Alâaddin, vakfın mahalline gidip adı anılan şahitler ve vakfın görevlilerinden vakıf mütevellisi Musa b. Ahmed ve kâtib Mehmed b. İsa huzurunda, vakfın durumunu tesbit edip Recep 890/Temmuz 1485 tarihini taşıyan bu hücceti hazırlamıştır.

Mevlânâ Alâaddin'in hüccetinde zâviye kütüphanesi ile ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Her şeyden önce zâviyedeki mevcut kitapların Şeyh Vefâ tarafından vakfedildiğini öğrenmekteyiz.¹¹ Ayrıca çeşitli ilim dallarındaki kitapların sayısı verilmekte ve bu kitapların adlarının Rumeli kazaskerinin tasdik ettiği bir defterde yazılı olduğu bildirilmektedir. Ödünç verme ile ilgili olarak da değişik şartlar konulduğu görülüyor.¹²

XVI. Asrın sonlarında yapılan bir vakıf tahririnde, Şeyh Vefâ zâviyesinde bu kitapların hâlâ mevcut olduğu ve günlük bir akçe ücretli bir hâfız-ı kütüb bulunduğu bildirilmektedir.¹³ Sonraki asırlarda Şeyh Vefâ kitaplarının ne olduğunu bilemiyoruz. Abdulkadir Erdoğan, Köprülü Kütüphanesi'nde Şeyh Vefâ'nın vakıf mührünü taşıyan bir kitap tesbit etmiştir.¹⁴

Bu belgeyle ilgili olarak on yıl önce yapılan bu değerlendirme her nedense Şeyh Vefâ ile ilgili olarak daha sonraki tarihlerde gerçekleştirilen çalışmalarda yer almamıştır. Bu hüccetle ilgili bölümdeki bir dipnotunda şöyle demiştim:

Bu hüccet, Şeyh Vefâ'nın evkafla ilgili bazı ihtilaflı meselelere de açıklık getirmektedir. Hücceti neşre hazırladığımdan burada sözkonusu meselelerden bahsedilmemiştir.

Bu makalenin birinci bölümünde belgenin Arapça metni, ikinci bölümünde tercümesi verilecek, üçüncü bölümünde belgenin diplomatik açıdan değerlendirilmesi yapıp daha önce bu konuda verdiğim bazı bilgiler tashihi edilecek, dördüncü bölümde ise belgenin muhtevasının Şeyh Vefâ konusundaki mevcut bilgilerimize, bu konudaki yayınlar da gözden geçirilerek, ne ölçüde katkıda bulunduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

9 Barkan- Ayverdi, Aynı eser, s. 159.

10 Evkaf-ı Hümayun Muhasibliği 102, s. 150b-152a.

11 Aynı yer, s. 151^a.

12 Aynı yer, 151^a.

13 BA. Tapu Defteri 670, s. 450.

14 A. Erdoğan, (aynı eser s. 8-9) insan gözüne benzeyen bu mühürdeki yazının **وفا** olduğunu söylemektedir.

I

Vakfiyenin Metni:

[150 ب]

(1) هو الغنى المغنى المعين

(2) الحمد لله الذى نورّ عيون العارفين بنور الهداية والنهى الاتباع (3) بما أمرَ والانتهاه عمّا نهى وطهرّ قلوبهم ببناء العناية والهدى لارتفاع درجاتهم فوق ما تمنى وعلمهم بمحض الهداية تخليد الاموال وتأيد الاملاك (4) وصونها من الزوال والهلاك ما استقرت الارضون ودار الافلاك والصلوة الذكية (5) المعطرة بفوايح نسيم هبت من رياض دار السلام على محمد المختص [ب] سمو الدرجة وعلو المقام (6) صلوة يتجدد اعدادها بمَرَّ الشهور والاعوام وتتضاعف امدادها بكرّ الليالى (7) والايام وعلى آله العظام واصحابه الكرام ما ضحكت الدفاتر بلكاء الاقلام وانتظمت (8) مباهجهم الشريفة بحسن الانتظام

سليمشاه بن السلطان بايزيد خان [بن] السلطان

محمد خان ادام الله ايام سلطنته

لما حرّر فيه عندى من اصل الوقف وشرطه حكمت بصحته ولزومه على مذهب القائلين به وأنا الفقير حمزه بن يوسف القا[ضى] بالعسكر المنصور بولايت روم ايلى

حرر ما جرى فيه عندى زيره

محمد بن فرامرز المأمور بخط الهمايون

عفى عنه البارى

(1) اما بعد حمدالله تعالى والصلوة على نبيّه فهذه حجّة صحيحة شرعية يُقرّر مضمونها ووثيقة (2) صريحة مرعية يشرى مكتوبها عن ذكرنا أنه لَمَّا انتقل افتتاح المشايخ العظام (3) واختيار الخلفاء الكرام مهبط الكرام والالهام الداعى الى الملك العلام حجّة الله (4) في عهده وزمانه آية الله في عظم شأنه وعلو مكانه منبع الرشد واليقين مرکز (5) دائرة التمكين قبلة

السَّالِكِينَ كعبة الواصلين مولانا ومولى العالمين حضرتُ الشيخ (6) مصلح الدين بن وفا مَدَّ اللهُ أمدادَ هِمته على أرباب الإرادة والصفاء إلى يوم الحَشْرِ (7) والجزاء من الدار الفانية إلى الآخرة الباقية وقضى نحبهُ ولَقِيَ رَبَّهُ بنفسٍ (8) راضية مرضية وعقيدة صافية مرعية وبقيت أوقافه بلا وقفية مسجلة ومضا (9) عليه أوان من الزمان وعُرِضَ ذلك على سلطان الأعظم والحاقان الأفخم (10) صاحب آيات العز والجلال ناصب رايات المجد والاقبال مرید الاصلحاء (11) العارفين ومحِب الاتقياء الراشدين ضابط الممالك بالسيف والقلم (12) افضل السلاطين العرب والعجم مركز دائرة اهل الاسلام مُظهر شعائر (13) شرع سيّد الانام السلطان بن السلطان السلطان (...). ادام الله تعالى ايام (14) شوكتِهِ ومَدَّ على العالمين ظلَّ رأفته ومعدلته إلى انقراض الدوران أمر سلطان (15) مومى إليه لا زال مشار إليه بالبنان بين السلاطين الزمان أن يجيى أوقافه (16) ويضبط اصوله وفروعه ويرعى شرائطه¹ وضوابطه فتدرك المولى العالم (17) العامل الفاضل الكامل² افضل العلماء العظام في العصر واعظم اعظام الفضلاء [151] (1) الفخام في الدهر بحر العلوم الدينية (2) ونهر الفنون اليقينية الموقع اعلى الكتاب باسمه الشريف (3) المستطاب خفف الله عنه يوم الحساب وفتح عليه ابواب رأفته (4) مفتاح الابواب. وارسل الحكم السلطاني والامر المنيف الخاقاني إلى افتخار القضاة (5) والحكام مبين الشرايع والاحكام ميمز الحلال عن الحرام المخصوص بعناية الملك المعين (6) مولانا علاء الدين المعزول عن قضاء برونيك المحروسه فلَمَّا شرع هو بموجب الحكم السلطاني (7) في استكشاف احوال الوقف واستنطاق ارباب الوقوف عليها من عدول المسلمين (8) وثقاة الموحدین شهد مولانا عبداللطيف خليفه ابن محمد ومولانا سنان چلبی ابن (...). والحاج محمد (9) بن عيسى وخيرالدين بك ابن عبدالله وعماد بن على ومحمد بن محمد واحمد بن مسعود وشير مرد ابن (10) عبدالله بمحضر مِمَّن له ذلك شرعاً غب الدعوى الصادرة من فخر الامثال والاقران مولانا موسى (11) بن احمد المتولى على الوقف الآتى ذكره ومحمد بن عيسى كاتب الناظر عليه بأن الشيخ الواقف (12) مومى إليه رَحِمَهُ اللهُ واحسن إليه قد وقف وحبس وسبل وتصدق حسبة

¹ شرائط : شاعطه

² الكامل : الكام

لله تعالى وابتغاءً (13) لمرضاته حال صحته ونفاذ تصرفاته وجواز تبرعته شرعاً جميع الكتب المتنوعة من الفنون (14) المتفرقة المسطورة باسميها في دفترها المعنون بعنوان المولى الموقع اعلاه القاضي (15) بالعسكر المنصورة بولاية روم ايلي دام فضله وعلاه فمنها ثلاثة وثلاثون مجلداً مكملًا من (16) القرآن العظيم والفرقان القديم وثلاثون اجزاءً مكملية من القرآن الكريم في قطعة صغيرة (17) ومنها تسعة وخمسون قطعةً مجلدة وغير مجلدة من الكتب المتعلقة بالتفسير وقواعد (18) القرآن والتجويد وخمسون قطعةً مجلدة وغير مجلدة من الكتب المتعلقة بالاحاديث (19) النبوية ع م واثنتي عشرة قطعةً مجلدة وغير مجلدة من الكتب المتعلقة باصول (20) الفقه وخمسة وثلاثون قطعةً مجلدة وغير مجلدة من كتب فروع الفقه ومائة قطع (21) مجلدة وغير مجلدة متعلقة بعلم المشايخ وتسع قطع مجلدة من علم معاني وتسع قطع (22) مجلدة في علم النحو وثلاث قطع مجلدة في علم الصرف واربع عشرة قطعةً مجلدة وغير (23) مجلدة في علم الطب واربع عشرة قطعةً مجلدة وغير مجلدة في علم اللغة وسبع قطع مجلدة (24) وغير مجلدة في علم الحكمة وخمس قطع مجلدة في علم الكلام وثلاث قطع مجلدة وغير مجلدة في علم المنطوق والخلاف وست قطع مجلدة في علم الهيئة وواحدة وعشرون قطعةً مجلدة وغير (26) مجلدة من الدواوين الفارسية والتركية وقفاً صحيحاً شرعياً على المحتاجين إليها من المفيدين والمستفيدين من اهالى³ مدينة قسطنطينية المحمية بشرط أن لا يُعطى الا الى وثيق معتمد (28) امين مقيم من الاعالى ولا يعطى الى الاواسط والاداني من اهالى المدينة المذكورة الا (29) بالرهين القوي والكفيل الوثيق الملى ومن اوقفه الشريفة جميع الاراضى التى ملكها له (30) المرحوم المغفور له السلطان محمد خان عليه الرحمة والغفران الواقعة في مدينة قسطنطينية المحمية (31) حيت عن الآفات والبلية بالحملة المنسوبة الى الشيخ المومى إليه قريبا من جامعه الشريف (32) ومزاره اللطيف النظيف المحدودة قبله بالطريق العام على خط مستقيم في وسطه باب (33) كبير واقع في محازاة محراب الجامع الزبور وشرقاً بملك إلیاس بك الشهير بسرواني (34) المتصل الى الطريق المنحنى المنتمى الى دار حضر بن عبدالله الحمامى ثم ينتهى ذلك الحد الى (35) وقف پوزلاپا ثم ينتهى الى ملك محمد چلبى ابن يلباق ومنه ينتهى الى ملك إلیاس چلبى [151ب] (1)

الى جهة الشمال ثم ينتهى في الجانب (2) الشمالى الى ملك نفيسه خاتون زوجة يوسف الملاح (3) ثم الى الطريق الخاص المارّ النافذ المنتهى الى ملك شهر بان بنت عبده والى ملك امى كمال ومنه ينتهى الى [الطريق] العام الغربـ[ى] ومنه يتحول وينتهى (5) الى جامع الشيخ المومى إليه ثم يتحول الى الغرب من طريق الجامع المزبور الى الطريق العام القبلى المزبور (6) سابقا مع ما فيها من البيوت المبنية والمنقوضة الموجودة حين ملكها السلطان محمد خان طاب ثراه (7) وجميع الاشجار النابتة عليها يومئذ وجميع الابنية التى بناها الشيخ مومى إليه بعد التملك (8) بشرط أن يسكن فى البيوت المزبورة كل من يحتاج الى السكنا من المريدين المحبين السالكين (9) الى طريق الشيخ مشار إليه ليكونوا جماعة⁴ فى جامع الشريف المزبور بالاوقات الخمسة (10) ويراعوا اوراده فى اوقاته الشريفة على ما عينه هو فى حيوته مع اصحابه واحبابه يتبعونه⁵ (11) أثراً من بعده وينون على الاراضى الخالية عن البناء بيوتاً للسكنا يسكونون فيها مجاناً بلا (12) طلب اجرة ولا مقاطعة منهم بشرط أن يعمروها باموال أنفسهم إكلاً يتادى الى الثوى (13) والهلاك (...). بمرور الزمان وتداول الأفلاك ومن اوقافه الشريفة نصف الحمام الواقع (14) بجوار جامعهم و[الـ]صوامع الداخلة فى الحدود المزبورة ومن اوقافه ايضاً جميع الفرن الخبازى (15) مع بيوت مع توابع ولواحق وجميع الحانوت مع الحجرة الواقع تحته والغرفة فوقه (16) ومن اوقافه ايضاً جميع الجنينة المعروفة بجنينة آلتى تبه الواقع قرب ملكه⁶ الشريف فيها بشرط (17) ان يصرف محصول الحمام والفرن والحانوت والحجرة والغرفة والجنينة على مهمات (18) الطعام المطبوخ فى مطبخ زاويته للمعتكفين فى صوامع والسالكين على الخدامين (19) المزبورة من المريدين السالكين الى طريق الواقف المومى إليه ومن اوقافه الشريفة (20) ايضاً جميع القرية المسماة بكپلم من توابع قضاء چورلو المحروسة التى ملكها للواقف (21) المزبور المرحوم السلطان محمد خان عليه الرحمة والرضوان المذكورة بمحدودها فى وقفيتها (22) المستقلة المكتوب لدى⁷ المتولى وفى الحكم السلطان المعطى لأجل تملكها آياه

4 جماعة : جماعتاً

5 يتبعونه : يبيكونه

6 قرب ملكه الشريف : من له الشريف

7 المكتوب لدى المتولى : الكاتب بعده المتولى وفى المتولى

(23) ومن اوقافه ايضاً جميع المزرعة المعروفة بمزرعة بالوجه مقدار ما يُزْرَع عليها اربعة (24) امداد كل ذلك موقوف على مصالح مطبخ زاوية الشيخ المومى إليه ووظائف جامع (25) من علوفة المرتزقين سوى مرتزقة المطبخ من اوقاف المرحوم السلطان محمد خان (26) الذى وقفها على مصالح الجامع المعروف بآياصوفيا فلَمَّا شهدوا على وجه المشروح (27) والنمط المزبور والشرائط المذكورة والاصول المسطورة قُبِلَ شهادتُهم لكونهم من العدول (28) غَبَّ التعديل الشرعى حُكْمَ بصحة وافية الاراضى المزبورة والابنية الموجودة عليها (29) وقد [حكّم] الوقف وبصحة وافية نصف الحمام وجميع الفرن والحانوت والحجرة والغرفة (30) والجنينة والقرية والمزرعة والمصاحف والكتب المزبورة وبلزوم على قول من يرى (31) وافية المنقولات من الائمة المجتهدين رضوان الله تعالى عليهم اجمعين فصار جملة (32) ما ذُكِرَ وقفاً صحيحاً محكوماً بصحته ولزومه علماً بالخلاف الجارى بين الائمة (33) فى هذا [ه] المسئلة حتى لا يجوز تبديل ولا تغيير وتحويل ولا تمليك وتعطيل بوجه (34) من الوجوه فسبب من الاسباب لا للملك ولا لأمر ولا لسلطان ووزير ولا لوال [152 آ] (1) او قاض فمن بدّله بعد ما سمعه فانما اثمه على الذين (2) يبدلونّه ان الله سميع عليم واجر الواقف على الملك الحى العليم (3) جرى ذلك وحرر فى اواسط رجب المرجب من الشهور المنحرطة فى سلك (4) سنة تسعين وثمان مائة الهجرية⁹ النبوية عليه الصلوة والسلام الى يوم القيام.

(5) وكتب الحروف وقبع (؟) الحقير الفقير وعبدالرزاق بن محمد والحاج حمزه بن الحاج قاسم

(6) ومولانا مصلح الدين ابن سليمان مولانا محمد بن شيخ بدرالدين

8 حتى : حين

9 الهجرية : الهجرية

II

Vakfiyenin Tercümesi:

(150^b) Yegâne zengin, zenginlik veren ve yardımcı O'dur.

Âriflerin gönlünü hidayet nuru ve emrettiğine uyup yasakladığından uzaklaşma basireti ile aydınlatan, derecelerini arzuladıklarının üstüne yükseltmek için kalplerini inayet ve hidayet suyu ile temizleyen, onlara hidayeti sayesinde mal ve mülkü ebedileştirmeyi, yerler durdukça, gökler döndükçe zeval ve helâktan korumayı öğreten Allah'a hamdolsun. Yüce derece ve makam yüceliği kendisine özgü olan Muhammed'e (s.a.s.) sayısı ay ve seneler geçtikçe yenilenecek, ölçüsü gece ve gündüzler tekrarlandıkça katlanıp artacak temiz ve Darü's-selâm cennetlerinden esen nesim kokulu salat u selâmlar olsun; O'nun âl-i izâmına ve ashâb-ı kirâmına da defterler kalemlerin göz yaşıyla güldükçe ve onların şerefli parlıtları hüsn-i intizamla yaşadıkça salat u selâm olsun.

Selim Şah bin es-Sultan Bâyezid Han [bin] es-Sultan Mehemmed Han. Allah saltanat günlerini dâim etsin.

Bu senet, benim yanımda vakfın aslından ve şartından tahrir edilince, ben de vakfın sıhhat ve lüzumuna bu görüşteki fakihlerin mezhebi üzere hükmettim. Ben, Rumeli kazaskeri Hamza b. Yusuf'um.

Benim yanımda cereyân edilenler yazıldı. Bunu hatt-ı hümayun görevinde bulunan Muhammed b. Feramurz -Allah onu affetsin- yazdı.

Allah Ta'âlâ'ya hamd ve O'nun Peygamberine salat u selâmdan sonra; bu, muhtevası zikrimizi açıklayan sahih ve şer'î bir hüccet, açık ve geçerli bir vesikadır. Büyük şeyhlerin iftiharî, kıymetli halifelerin tercihi, iyi insanların ve ilhamın uğrağı, her şeyi bilen ve her şeye hakim yüce Allah'a duacı, Allah'ın zamanındaki delili, makamının büyüklüğü ve mevkiinin yüceliğinde Allah'ın âyetlerinden biri, rüşd ve yakînin kaynağı, imkân dâiresinin merkezi, sâliklerin kiblesi, vuslat ehlinin kâbesi, bizim ve âlemin efendisi hazreti Şeyh Muslihiddin b. Vefâ -Allah onun irade ve safâ erbâbına himmetini haşr ve cezâ gününe kadar dâ'im etsin- bu fani dünyadan ebedi ahirete intikal edince kendisinin Allah'tan ve Allah'ın da kendisinden râzı olduğu bir şekilde, saf ve sağlam bir inanç ile Rab-bine kavuştu. Fakat vakıfları tescil edilmiş bir vakfiyeden mahrum olarak aradan uzun denecek bir zaman geçti. Sonunda bu durum, izzet ve celâl âlâmetleri sahibi, şeref ve ikbal bayrakları, arif salihlerin müridi, raşid müttakilerin muhibbi, ülkelerin kılıç ve kalemle fatihi, Arap ve Acem sultanlarının en büyüğü, ehl-i İslâm dairesinin merkezi, insanların efendisinin şeriatının prensiplerini açıklayan koruyan büyük sultan ve ulu hakana, Sultan (...) 'a arz olundu -Allah saltanatını dâim etsin, merhamet ve adaletinin gölgesini kıyamete kadar âlemlere yaysın. Adı geçen Sultan -ki zamanın sultanları arasında şöhret sahibidir- [Şeyh'in] evkafının ihyasını, asılları ve teferruatının kayıt altına alınmasını, şartları ve kaidelerine uyulmasını emretti.

Bunun üzerine asrın büyük alimlerinin en üstünü ve zamanının faziletli ulu şahsiyetlerinin en büyüğü, (151^a) dinî ilimler denizi, yakînî ilimler ırmağı, güzel ism-i şerifiyle kitab üzerine imza koyan âlim, fâzıl ve kâmil Mevlâ -Allah hesap günü sorgusunu hafifletsin, bütün kapıları açan Allah ona merhamet kapılarını açsın- işe el koydu; Sultan'ın hükmünü ve Hakan'ın emr-i münifini, kadı ve hakimlerin iftiharını, kanun ve hükümlerin açıklayıcısı, helali haramdan ayırd eden, yegâne melik ve mu'în Allah'ın inayetine mazhar sâbık Brovnik kadısı Mevlânâ Ala'ü'ddin'e gönderdi. O da hükm-i Sultanî mucibince vakfın ahvalini keşfe ve âdil müslümanlar ve güvenilir muvahhidlerden olan vakıf erbabından bu konuyu soruşturmaya başlayınca Mevlânâ Abdullatif Halife b. Muhammed, Mevlânâ Sinan Çelebi b. (...), Hacı Muhammed b. İsa, Hayreddin Bey b. Abdullah, İmad b. Ali, Muhammed b. Muhammed, Ahmed b. Mesud ve Şirmerd b. Abdullah vakfın mütevellisi olan emsal ve akranının kendisiyle övündüğü Molla Musa b. Ahmed ile katip ve vakıf nâzırı Muhammed b. İsa tarafından açılan da'va akabinde şer'an yetki sahibinin huzurunda şahadet ettiler ki adı geçen vâkif Şeyh İbni Vefâ -Allah ona rahmet ve ihsan eylesin-, mükafatını Allah'tan bekleyerek ve Onun rızasını kazanmak için, sıhhatli, şer'an tasarrufları uygulanır ve teberruları geçerli bir halde iken, yukarıda imzası bulunan Rumeli kazaskeri tarafından onaylanmış vakıf defterinde isimleri yazılı muhtelif ilimlerden çeşitli kitapları ki otuz üç adet mükemmel ciltli Kur'ân-ı Kerîm, küçük boyda mükemmel ciltlenmiş otuz Kur'ân-ı Kerîm cüzü, tefsir, kavâ'id-i Kur'an ve tecvide dair ciltli ciltsiz elli dokuz adet, ehâdis-i nebevîyyeye dair ciltli ciltsiz elli adet, usûl-i fıkha dair ciltli ciltsiz on iki adet, furû-ı fıkha dair ciltli ciltsiz otuz beş adet, ilm-i meşâyihe dair ciltli ciltsiz yüz adet, ilm-i meâni ve ilm-i nahivden ciltli dokuzar adet, ilm-i sarfdan ciltli üç adet, tıb ve lûgat ilimlerinden ciltli ciltsiz ondörder adet, ilm-i hikmetden ciltli ciltsiz yedi adet, ilm-i kelâmdan ciltli beş adet, ilm-i mantık ve hilafdan ciltli ciltsiz üç adet, ilm-i hey'etden ciltli yedi adet kitabı ve Türkçe ve Farsça ciltli ve ciltsiz yirmi bir adet dîvânı sahîh ve şer'î bir surette İstanbul halkından bu kitaplara ihtiyacı olan müderris ve talebelere vakfetti ve şöyle şart etti ki, kitaplar ancak üst tabakadan olan güvenilir, emin ve mutemed ve bu şehirde mukim kimselere ödünç olarak verilebilecek, yine bu şehrin ahalisinden orta ve aşağı tabakaya mensup kimselere ise ödünç olarak verme ancak kuvvetli bir rehin ve güvenilir bir kefil karşılığında yapılabilecektir.

Yine onun vakfettiklerinden biri de merhum ve mağfur Sultan Mehmed Han'ın -Allah'ın bağışlaması ve rahmeti üzerine olsun- kendisine temlik ettiği Kostantiniyye'deki -âfetlerden ve belalardan korunsun- mezkur Şeyh'e nisbet edilen mahalledeki camiinin ve türbesinin yakınında bulunan arazidir. Bu arazi kible tarafında düz bir ana yolla sınırlı, ortasında mezkur camiin mihrabının hizasında büyük bir kapı vardır. Doğu tarafında Revanî diye meşhur olan İlyas Bey'in mülküne, oradan Hızır b. Abdullah el-Hammamî'nin evine doğru giden eğri yola bitişiktir. Sonra bu sınır Pozlapa vakfına, sonra Mehemmed Çelebi b. Yalbak'ın mülküne ulaşır ve buradan kuzeye doğru İlyas Çelebi'nin mülküne (151^b) sonra da kuzey tarafından mellah Yusuf'un zevcesi Nefise Hatun'un mülküne, sonra

Şehriban binti Abdullah'ın mülküne giren özel yola ve Ümmi Kemal'in mülküne dayanır. Oradan da batıdaki anayola ve oradan dönüş yaparak adı geçen Şeyh'in camiine dayanır. Sonra batı sınırı adı geçen camiden, kible tarafında adı geçen anayola geçer. Bu arazinin üzerindeki daha önce de işaret edildiği gibi Sultan'ın -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- temlik esnasında içindeki mevcut bina edilmiş evlerle harab olmuş evler ve bütün yetişmiş ağaçlar ve mezkur Şeyhin bu araziyi temellükünden sonra yaptırdığı binalar da bu vakfa dahildir. [Mezkur Şeyh] bu binalarda kendi tarikatine mensup olanlardan ihtiyacı olanların oturmasını ve beş vakitte mezkur camide cemaat oluşturmalarını ve hayattayken kendinin ashâbı ve ahbabıyla tesbit ettiği üzere evradına kendisinden sonra da belli vakitlerde devam etmelerini ve boş kalan arazi üzerinde de oturmak için binalar yapmalarını ve bunların zamanla harap olmaması için de kendi paralarıyla tamir etmeleri şartıyla bu binalarda ücret ve kira vermeden oturmalarını şart kıldı.

Yine evkafından mezbur hudutlar dahilindeki zaviyesinin ve camiinin yakınındaki hamamın yarı hissesi ve yine evkafından ekmek fırını, mülhakatı ve müştemilatıyla evler ve üzerindeki odalar ve altındaki hücreler ile bütün dükkanlar.

Ve yine evkafından mülkü yakınında Altı Tepe bahçesi diye bilinen bahçenin tamamı. Ve hamamın, fırının, dükânların, odaların ve bahçenin gelirlerinin zaviyesindeki mutfakta, tekkede inzivaya çekilmiş dervişlerle mezkûr vâkıfın tarikine intisab etmiş olan müridler için pişirilen yemeğe harcanmasını şart etti.

Ve yine evkafından Çorlu kazasına bağlı Kepelim köyü ki, bu köyü merhum Sultan Mehmed Han -Allah'ın rahmeti ve hoşnutluğu üzerine olsun- mezkûr Şeyhe temlik etmişti ve hudutları mütevellî nezdinde mevcut olan müstakil vakfiyede ve buranın temlik için verilen padişah fermanında çizilmiştir.

Ve yine evkafından Balluca mezraası diye bilinen mezra'a. Buradan elde edilen mahsülün dört müddü. Bütün bu gelirler mezkûr Şeyh'in zaviyesinin mutfağının masraflarıyla cami görevlilerine vakfedilmiştir. Mutfak görevlileri ise merhum Sultan Mehmed Han'ın Ayasofya Camii'ne vakfettiği evkaftan yiyeceklerdir.

Şahitler, izah edildiği üzere, şartlarına ve yazılı asıllarına göre şهادette bulununca, bunların şهادetleri, şer'an makbul şahid olmaları hasebiyle kabul edildi ve adı geçen araziyle üzerindeki binaların vakfiyelerinin sıhhatine hükmedildi. Böylece vakfa ve hamamın yarısının, fırının, dükânların, odaların, bahçenin, köyün, mushafların ve kitapların vakfiyesinin sıhhatine ve müctehid imamlardan -Allah hepsinden razı olsun- menkulatın da vakfedebileceğini kabul edenlerin sözlerinin gerekliliğine hükmedildi. Böylece yukarıda zikredilmiş olanların hepsi, bu meselede imamlar arasındaki ihtilaf bilinerek, sahih ve sıhhatine ve lüzumuna hükmedilerek vakfedilmiş oldu. Tâ ki herhangi bir şekilde veya sebeple herhangi bir hükümdar, emir, sultan, vezir, vâli (152^a) veya kadı tarafından bu vakfiyede tebdil, tağyir, tahvil, temlik ve iptal etme câiz olmasın. *Kim işittikten sonra onu değiştirirse, günahı onu değiştirenlerin boynunadır. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir* [el-Bakara 181]. Ve vâkıfın ecri de hayy ve âlîm sıfatlarıyla muttasıf Allah'a

aittir. Bu vakfiye hicret-i nebevînin -kıyamet gününe kadar salat u selâm onun üzerine olsun- 890 yılının içindeki Recep ayının ortalarında cereyan etti ve yazıldı.

Şuhûdu'l-hâl:

Kâtibü'l-hurûf (?) el-hakîrû'l-fakîr ve Abdü'r-rezzâk b. Mehemmed
ve el-Hâc Hamza b. el-Hâc Kasım ve Mevlânâ Muslihiddin b. Süleyman
ve Mevlânâ Mehemmed b. Şeyh Bedreddin

III

Daha önce genel bir adlandırmayla hüccet diye bahsettiğim bu belge Şeyh Vefâ ile ilgili bir vakfiyenin sicil defterine yapılmış bir kopyesidir ve bir vakfiyenin ihtiva etmesi gerekli tasdik, davet, vâkif ve mütevellîyle mevkufun tanımı, vakıf şartları, vakıftan rücu', mütevellînin itirazı, hüküm, vakfi bozacaklar için beddua, tarih ve şuhûdu'l-hal gibi bütün rükünleri hâvîdir.¹⁵

Defter ve defterdeki diğer belgelerden anlaşıldığına göre vakfiyenin elimizdeki sureti zikredilmeyen bir sebepten dolayı XVIII. asırda bu deftere kaydedilmiştir. Vakfiyenin sonunda yer alan Receb 890 tarihi, Şeyh Vefâ'nın ölümünden altı yıl önce, vakif işlemini gerçekleştirdiği tarihtir. Vakfiyenin muhtevâsından bu hususun şahitlerin ifadeleriyle tesbit edilmiş olduğunu anlamaktayız. Şahitlerin ifadelerine dayanılarak daha önce yapıldığı kabul edilen bu vakfın vakfiyesinin düzenleniş tarihi ise kesin olarak belli değildir ve birtakım tahminlere açıktır. Ben daha önce vakfiyenin muhtevâsından hareketle elimizdeki belgenin II. Bâyezid döneminde düzenlendiğini ileri sürmüştüm. Bu vakfiyede II. Bâyezid döneminde yapıldığı bilinen medresenin yer alması beni bu şekilde düşünmeye sevk etmiş ve bu vakfiyenin II. Bâyezid döneminin ilk yıllarında, medresenin inşasından önce düzenlendiğini belirtmiştim. Ancak bu düşüncenin şimdi yanlış olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu vakfiyenin düzenlenişiyile ilgili yeni bir tarih tesbitine bizi sevkeden sebepler şunlardır: Her ne kadar vakfiyenin metninde, vakfiyenin düzenlenmesini emreden sultanın ismi yazılmamış ve bu bölüm boş bırakılmışsa da vakfiyenin tasdik bölümünde, bir önceki belgeye ait olduğunu düşündüğümden daha önce dikkatimi çekmeyen padişah vakfiyelerine mahsus bir mukaddime ve altında da Selimşah b. Sultan Bâyezid ismi yer almaktadır. Bu, vakfiyenin I. Selim devrinde düzenlendiğini gösteren önemli bir delildir. Diğer bir sebep de *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'ndeki Şeyh Vefâ vakfiyle ilgili kaydın taşıdığı tarihtir. Bu kayıta "vâkif-ı mezburun 919 Receb'inin evasıtında vaki' olmuş Mevlânâ Hamza b. Yusuf imzasıyla bir vakfiyesi vardır ki mazmunu zikrolunur" denilmektedir. Elimizdeki vakfiyenin tasdik imzası da aynı şahsa aittir. Ayrıca vakfiye ile vakıf kaydının

15 Bu rükünler ve tanımları için bkz: Mübahat S. Küçüköğlü, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Neşriyatı no. 35, İstanbul 1994, s. 360-6.

muhtevası “mesârif” kısmı hariç hemen hemen aynıdır. Öyle anlaşılıyor ki 953 tarihindeki İstanbul vakıflarının tahririnde elimizdeki vakfiye suretinin aslı olan vakfiye ibraz edilmiş ve deftere bu kayıt yapılmıştır. Büyük bir ihtimalle de bu vakfiye düzenleniş tarihini gösteren bir kayıt taşımaktaydı ve bu tarih, tahrir memuru tarafından *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'ndeki kaydın başında nakledilmişti.

Diğer bir sebep de vakfiyenin tasdik imzasındaki isimdir. Bu isim şöyle geçmektedir: “Hamza bin Yusuf el-kâdı'l-askeri'l-mansur bi-vilâyeti Rumîli.” İlk dönemlere ait sağlam bir kazaskerler listesinin bulunmamasından dolayı bu isimden yararlanarak belgeyi tarihlendirmemiz mümkün olamamaktadır. Ancak yine de bu isim bize bu belgenin takribî değerlendirmesinde yardımcı olmaktadır. Tacî-zâde Ca'fer Çelebi'nin İstanbul'daki mescidi'nin 918 tarihli vakfiyesinde de aynı isim şu şekilde geçmektedir: “Mevlânâ Hamza b. Yusuf imzasıyla bir vakfiyesi vardır.” Merhum hocamız M. Tayyib Gökbilgin, bu ismi *Edirne ve Paşa Livası*'nın indeksine İstanbul kadısı olarak almıştır.¹⁶ Aynı tasdik imzasını taşıyan Şeyh Vefâ vakfiyesinin de bu yüzden bu tarihler civarında, dolayısıyla I. Selim döneminde düzenlendiği düşünülmelidir.

Bütün bu açıklamalardan sonra şöyle bir sonuca varabiliriz: Şeyh Vefâ ölümünden birkaç yıl önce Fatih Sultan Mehmed'in kendisine temlik ettiği arazi ile kendi kitaplarını ve bu arazi üzerinde yaptırdığı bazı binaları vakfetmişse de bu vakfi tescil ettirememiştir. Bu elimizdeki vakfiye suretinde şöyle ifade edilmektedir: “Fakat vakıfları tescil edilmiş bir vakfiyeden mahrum olarak uzun denecek bir zaman geçti.” Bu durum devrin padişahına arz edilince Şeyh Vefâ vakfının tesbiti ve vakfiyesinin tescili emredilmiş ve mu'tad olan usul takip edilerek şahitlerin, vakif mütevellisi katibi ve nazırı huzurunda mahkemece beyanları tesbit edilmiş ve elimizdeki vakfiyenin orijinal nüshası tertip edilmiştir. Vakfiyenin sonundaki evasıt-ı Receb 890 tarihi de öyle anlaşılıyor ki şahitlerin ifadelerine dayanılarak tesbit edilmiştir ve Şeyh Vefâ'nın vakfını gerçekleştirdiği tarihi göstermektedir. Yukarıda da işaret edildiği gibi bu tarih elimizdeki vakfiyenin düzenleniş tarihi değildir. I. Selim devrinde ve büyük bir ihtimalle de 919 tarihinde düzenlenen bu vakfiye uzun bir süre sonra ve bir vesileyle mahkemeye ibraz edilmiş ve kopyesi Şer'i Siciller'deki deftere kaydedilmiştir. Vakfiyenin orijinal nüshası günümüze muhtemelen ulaşmadığından biz Şeyh Vefâ'nın gerçekleştirmiş olduğu vakıftan bu suret vasıtasıyla haberdar olabilmekteyiz.

IV

Elimizdeki belge Şeyh Vefâ ve vakıfları konusundaki mevcut bilgilerimize bazı katkılarda bulunduğu gibi bu konuda şimdiye kadar ileri sürülen bazı görüşleri de tashih etmemize yardımcı olmaktadır. Her şeyden önce bu belgeden Şeyh Vefâ'nın

16 M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyatı Fakültesi Yayınlarından, no. 508, İstanbul 1952, s. 487 ve 576.

daha sağlığında, Fatih Sultan Mehmed'in kendisine temlik ettiği arazileri, bunların üzerine bizzat yaptırmış olduğu bazı emlakî ve hususi kütüphanesindeki mevcut kitapları vakfettiğini ve bu vakıfla ilgili birtakım şartlar tesbit ettiğini öğrenmekteyiz. Bu husus vakfiyede "Merhum ve mağfur Sultan Mehmed Han'ın, İstanbul'da Şeyh'in adıyla anılan mahallede ve camiinin ve türbesinin yakınında bulunan arazi ve üzerinde mevcut bulunan binalar ve ağaçlar ve Şeyh'in daha sonra bu arazi üzerinde yaptırdığı binalar ve Şeyh'in bütün kitapları, bir hamamın yarı hissesi, bir ekmek fırını ve bir bahçe" şeklinde ifade edilmektedir.

Yine bu vakfiyenin muhtevasından hareketle 953 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri'ndeki Şeyh Vefâ'yla ilgili 919 tarihli vakıf kaydının tesbitinde bu vakfiyenin de kullanıldığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu vakıf kaydıyla ilgili olarak merhum Ekrem Hakkı Ayverdi'nin "Bu kaydın vefatından yirmi üç sene sonra düşüldüğünü de göz önünde tutunca, bu vakfı acaba Şeyh efendi'nin oğlu mu te'sis etti? Suâlî akla gelmektedir" şeklindeki görüşü ile¹⁷ Baha Tanman'ın "1513'de muhtemelen Şeyh Vefâ'nın oğlu tarafından düzenlenen bir vakfiyede" diye ifade ettiği düşüncesinin¹⁸ tavrı mümkün olmaktadır.

Şeyh Vefâ Zaviyesi'ndeki kütüphane yine 919 tarihli vakıf kaydı dolayısıyla bilinmekte; ancak bu kütüphaneyi kimin te'sis ettiği meselesi vuzuha kavuşturulamamaktaydı. Evliya Çelebi'deki bir kayıt XVII. asrın sonlarında buradaki kütüphanenin hizmet verdiğini göstermekteydi.¹⁹ Ancak bu kütüphanede mevcut koleksiyonun daha sonraları dağılmış olması meseleyi daha da zorlaştırmaktaydı. Baha Tanman "Sultan II. Bâyezid tarafından (1481-1512), muhtemelen 1481 ile 1490-91 arasında bizzat Sultan tarafından medrese, derviş hücreleri, imaret niteliğinde bir mutfak ve kütüphane gibi unsurların eklenmesiyle burası tam teşekküllü bir tarikat külliyesi haline gelmiştir." diyerek bu kütüphaneyi II. Bâyezid'e isnad etmekte ve bu konuda diğer araştırmacıların herhangi bir fikir ileri sürmediklerini de şöyle belirtmektedir: "Nitekim gerek Erdoğan, age, 23'de, gerek Ayverdi, age, III, 503'de, gerekse de Yüksel, age, 294'te medresenin Sultan II. Bâyezid tarafından yaptırılmış olabileceği söylenmekte fakat diğer bölümlerden söz edilmemektedir."²⁰ Vakfiyeden kesin olarak külliyedeki kütüphanenin bizzat Şeyh Vefâ tarafından kurulduğunu ve bu kitapların Rumeli kazaskerinin imzasını taşıyan bir de kataloğu olduğunu öğrenmekteyiz.

Diğer taraftan Baha Tanman'ın yukarıda naklettiğimiz tahmininin aksine, derviş hücreleri ve imaret niteliğindeki mutfağın da Şeyh Vefâ'nın sağlığında ve bizzat Şeyh Vefâ tarafından yaptırılmış olduğunun vakfiyede açık bir şekilde

17 Ayverdi, aynı eser, s. 502.

18 Tanman, aynı eser, s. 9.

19 "El-Mevlâ Kâtibzâde Zeynel'âbidin: pederleri Koca Mahmud Paşa'nın katibi olmağıla Kâtibzâde dirler. Şeyh Vefa Câmii'nde medfündür. Cümle kütüb-i mu'teberelerin Vefa camiine vakf idüp hakir kitâb-ı Mülteka'yı ve kitâb-ı Kohistâni'yi hâfız-ı kütübden alup kira'at imişdik." Orhan Şaik Gökyay, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, c. I, İstanbul 1996, s. 153.

20 Tanman, aynı eser, s. 9 ve 16.

belirtildiğini görmekteyiz: “Sultan’ın temlik ettiği arazi üzerine Şeyh’in inşa ettiği ve kendi tarikatine mensup dervişlerin oturmasını şart ettiği binalar...”, “.....den gelecek gelirlerin zaviyenin mutfağında pışecek yemeklere harcanması...”

Merhum Ekrem Hakkı Ayverdi neşretmiş olduğu *953 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*’ndeki Şeyh Vefâ ile ilgili vakıf kaydı hakkında şu mütalaada bulunmaktadır: “Defterde ünvan bahsinde mübâyenet vardır; ser-levhada Nâhiye-i Câmî’i Hazret-i Şeyh Ebü’l-Vefâ rahimehu’llâh, vakıf ser-levhasında vakf-ı hânîkah-ı Hazret-i Şeyh Muslihuddin bin Vefâ-zâde sûretinde, zıd şekilde yazılmıştır.”²¹ Mahalle adını cami’den aldığı için ser-levha bu şekilde yazılmış, ancak kaydedilen vakfiye külliyesinin cami dışındaki bölümlerini ihtiva ettiği ve bu bölümler de vakfiyede iki yerde savâmi’ ve iki yerde de zâviye şeklinde geçtiğinden vakıf ser-levhası “vakf-ı hânîkahı...” şeklinde tesbit edilmiştir.

Vakfiyede vakfedilen emlak arasında müstakil bir zaviye binasından bahsedilmemesi, Baha Tanman’ın “caminin çift fonksiyonlu bir yapı olduğu, herkese açık bir cami olmasının yanısıra Şeyh Vefâ ve dervişleri tarafından tevhidhane olarak da kullanıldığı muhakkaktır” şeklindeki görüşünün²² doğru olduğunu ortaya koymaktadır. Vakfiyenin bütününden anlaşıldığına göre kullanılan zaviye ve savami’ kelimeleriyle külliyyede mevcut cami ve etrafındaki hücreler kastedilmektedir.

Vakfiyede Fatih Sultan Mehmed’in Şeyh Vefâ’ya temlik ettiği arazinin sınırları çizilirken bu mahallede oturan bazı kimselerin adları anılmaktadır. Bunlardan biri İlyas Bey’dir ve Revânî diye meşhur olduğu belirtilmiştir. Bir makalemde de temas ettiğim gibi²³ burada zikri geçen kişi II. Bâyezid ve I. Selim dönemlerinin ünlü şairlerinden, aynı semtte bir de mescidi bulunan Revânî’dir. Yine vakfiyede adı Ümmî Kemâl şeklinde geçen zâtın mutasavvıf şair Ümmî Kemâl olup olmadığı da tahkiye muhtaçtır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi elimizdeki vakfiyenin İstanbul vakıfları tahrir defterindeki kayda esas teşkil ettiği konusunda herhangi bir şüphe söz konusu değildir. Vakıf kaydındaki asl-ı vakf bölümü tamamen vakfiyenin bir özettir. Sadece bir-iki yer isminde istinsaktan veya okumadan kaynaklanan farklılıklar vardır. Ancak vakıf kaydında belirtilen masraf bölümü vakfiyede yer almamaktadır. Bu da bize masrafları düzenleyen diğer bir vakfiyenin daha sonraki bir tarihte düzenlendiğini ve bu vakfiyenin de İstanbul vakıflarının tahriri sırasında dikkate alınarak defterdeki vakıf kaydının tanzim edildiğini düşündürmektedir.

Fatih Sultan Mehmed’in Arapça ve Türkçe vakfiyelerinde Şeyh Vefâ ile ilgili olarak “Sultanın kendisi için bir cami yaptırdığı ve bu caminin mesalihi için de bir

21 Ayverdi, aynı eser, s. 502.

22 Tanman, aynı eser, s. 9.

23 İsmail E. Erünsal, “Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları V: XVI. Asır Divan Şairleriyle İlgili Bazı Arşiv Kayıtları”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, s. 7 (1993), s. 256-7.

hamam vakfettiği” belirtilir.²⁴ Elimizdeki vakfiyeden anlaşıldığına göre Fatih Sultan Mehmed Şeyhe ayrıca orlu civarındaki bir köyü de temlik etmiş ve bu husus hâlen mütevellide mevcut bir vakfiye ile tescil edildiği gibi bu konuda bir de hükm-i sultanî bulunmaktaymış.

Kllyedeki camiin ve hamamın Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırıldığı, Fatih Kllyesi vakfiyesinde açıkça belirtilmiştir. Elimizdeki vakfiye de Şeyh Vefâ tarafından dervif hücreleri, mutfak ve dervifler için evlerin yaptırıldığını ve aynı Şeyh tarafından bir de kütüphane kurulduğunu göstermektedir. II. Bâyezid tarafından yaptırıldığı bilinen Şeyh Vefâ medresesi ve türbesiyle ilgili herhangi bir vakıf kaydı veya vakfiye bulunmamaktadır. İleride ortaya çıkacak yeni belgeler bu husustaki bilgilerimizi zenginleştireceği gibi, bazı noktaları da tashi h edecektir.

24 Tahsin z, *Zwei Stiftungsurkunden des Sultans Mehmed II Fatih*, *Istanbul Mitteilungen Heft 4*, Istanbul 1935, s. 134-5; *Fatih Mehmed II Vakfiyeleri*, Vakıflar Genel Müdürlüđü Yayınları, Ankara 1938, s. 320-2.

الرجح انشاءه في سنة ثمان مائة وثمانين
الشمس ان كانت غابت في سنة ثمان مائة وثمانين
لم يزل القدر في المار انما في سنة ثمان مائة وثمانين
عليه عليه السلام والكل من بعد في سنة ثمان مائة وثمانين
الرجح انشاءه في سنة ثمان مائة وثمانين
الشمس ان كانت غابت في سنة ثمان مائة وثمانين
لم يزل القدر في المار انما في سنة ثمان مائة وثمانين
عليه عليه السلام والكل من بعد في سنة ثمان مائة وثمانين

وكانت في سنة ثمان مائة وثمانين
الشمس ان كانت غابت في سنة ثمان مائة وثمانين
لم يزل القدر في المار انما في سنة ثمان مائة وثمانين
عليه عليه السلام والكل من بعد في سنة ثمان مائة وثمانين
الرجح انشاءه في سنة ثمان مائة وثمانين
الشمس ان كانت غابت في سنة ثمان مائة وثمانين
لم يزل القدر في المار انما في سنة ثمان مائة وثمانين
عليه عليه السلام والكل من بعد في سنة ثمان مائة وثمانين

وهو في سنة ثمان مائة وثمانين
الشمس ان كانت غابت في سنة ثمان مائة وثمانين
لم يزل القدر في المار انما في سنة ثمان مائة وثمانين
عليه عليه السلام والكل من بعد في سنة ثمان مائة وثمانين
الرجح انشاءه في سنة ثمان مائة وثمانين
الشمس ان كانت غابت في سنة ثمان مائة وثمانين
لم يزل القدر في المار انما في سنة ثمان مائة وثمانين
عليه عليه السلام والكل من بعد في سنة ثمان مائة وثمانين

وهو في سنة ثمان مائة وثمانين
الشمس ان كانت غابت في سنة ثمان مائة وثمانين
لم يزل القدر في المار انما في سنة ثمان مائة وثمانين
عليه عليه السلام والكل من بعد في سنة ثمان مائة وثمانين
الرجح انشاءه في سنة ثمان مائة وثمانين
الشمس ان كانت غابت في سنة ثمان مائة وثمانين
لم يزل القدر في المار انما في سنة ثمان مائة وثمانين
عليه عليه السلام والكل من بعد في سنة ثمان مائة وثمانين